

BELGE BAŐLIĐI: TÜM TÜRKİ ÜLKELERDE BİR KÖPRÜ OLARAK TÜRK DÜNYASI RGT¹

Razi NURULLAYEV*

Günümüzde dünyada 5 bağımsız Türk devleti vardır: Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Türkiye, Türkmenistan ve Özbekistan . Bu lkeler bugün Türk dünyasını yeni bir kalkınma aŐamasına götürmenin sorumluluğunu üstlenmiŐtir. Bunu uygulamak içinse, geçtiğimiz yıllarda birçok hükümetlerarası faaliyet yrtlmŐtir.

Bugün, Türk devletlerini farklı düzeydeki tartıŐmalar için bir araya getiren çeŐitli uluslararası organizasyonlar vardır. Ekonomik İŞbirliği TeŐkilatı (ECO) kalkınmanın artırılması ve ticaret ve yatırım fırsatlarının teşvik edilmesi için gereken yolların tartıŐıldıĐı bir platformdur. Türk Dili Konuşan lkeler İŞbirliği Konseyi, Türk Dili Konuşan lkeler arasında kapsamlı bir işbirliği oluŐturmayı hedefler. Türk Dili Konuşan lkeler Parlamenter Asamblesi (TURKPA) parlamenter diplomasi vasıtasıyla ülkeler arasında siyasi diyalog geliŐtirmeyi amaçlarken, Türk Dili Konuşan lkeler Kültür Bakanları Daimi Konseyi (TURKSOY) de Türk dili, tarihi ve kültürünü destekler.

Ancak, atılan bu adımlar dünyadaki Türk insanları arasındaki sosyal bağları ve ihtiyaçları daha yakın bir iŐbirliĐine dönüŐtürmede yeterli değildir. Atılan adımlar çoğunlukla bağımsız Türk devletlerine iliŐkin olmakta ve birçok durumda da diğer tanınmayan ve federal Türk devletlerini entegrasyon sürecinin dıŐında bırakmaktadır.

Bunu anlamak için yeterli politik sebep mevcuttur. Bağımsız Türk devletleri diğer bağımsız Türk olmayan devletlerin i iliŐkilerini karıŐamaz. Elbette, diğer federal ve tanınmayan Türk cumhuriyetleri ile entegrasyon ve yakın işbirliği için farklı yollar da vardır. Ancak, yine de

---

¹ Bu makale, 11-13 Mayıs 2014 tarihinde EskiŐehir’de düzenlenen ‘Türk Dünyası Sivil Toplum Zirvesi’ nde bildiri olarak sunulmuŐtur.

bazı politik sonuçları olabilir ve diğer dost ülkeler ile ilişkilerin kötüye gitmesine yol açabilir.

Tüm bu uluslararası kurumlar hükümetler arasındadır ve bunların sivil toplum kuruluşlarına çok az bağları vardır. Lakin, çoğunlukla da sivil toplum kuruluşları köprüler kurar ve hükümetler de bunları yasal aşamaya taşır. Türk dili konuşulan ülkelerde özellikle de bağımsız olmayan Türki cumhuriyetlerde sivil toplum örgütlerine çok az fon ayrılmaktadır. Bu ülkelerdeki sivil toplum kuruluşları, medya ve kurumlar Batılı bağışçılara başvurmak zorundadır ve çoğu zaman onların istediği gibi şekil alırlar.

Kendi kültürlerini, dillerini sürdürmek, gazeteler, dergiler çıkartmak ve insan hakları örgütleri kurmak için Türk fonlarına ihtiyaç duyan onlarca Türk ülkesi ve Cumhuriyet olarak Federal devlet vardır. Bu cumhuriyet ve federal yapılar arasında gördüklerim; Kabardey Balkarya, Altay Cumhuriyeti, Buryatya Cumhuriyeti, Çuvaşya, Tuva Cumhuriyeti, Kafkasya Cumhuriyeti, Yakutistan Cumhuriyeti, Kırım Özerk Cumhuriyeti (şu anda Rusya Federasyonuna bağlı), Karaçay-Çerkes Cumhuriyeti, Başkırdistan, Tataristan, Rusya Federasyonundaki diğer küçük etnik Türk oluşumlarıdır.

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti çoğunlukla yer bulmuştur ancak ihtiyacı olan Türki cumhuriyetler arasında değildir. Çin Türkistanı (Xinjiang) ve Xunhua Salar Otonom Bölgesi Çin'de, Moldova'da Gagavuzya, ve İran (etnik Azeriler-Anadolu Türkleri) ve Eski Osmanlı İmparatorluğu ülkelerindeki ve kolonilerindeki diğer Türki gruplar kültürlerinin, dillerinin ve sanatlarının ayakta kalması için çalışıyorlar.

bahsedilen ülkelerdeki Türk grupları ayakta durabilmek için Türk fonlarına ihtiyaç duymaktadır. Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Türkmenistan, Özbekistan ve Türkiye bağımsız ve kurulu Türk devletleri, birçok durumda Türk ulusları ve gruplarına doğrudan fon sağlayamamaktadır, çünkü bu Türk olmayan devletler tarafından dostane olarak algılanmamaktadır.

Bu sebeple, asıl konsepti tüm Türki devletleri bir araya getirecek ve Türk dünyasının sorumluluklarını paylaşacak olan **Türk Dünyası Örgütünün** kurulmasına çok büyük ihtiyaç vardır.

Türk Dünyası Örgütü (TWF)

Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Türkmenistan, Özbekistan ve Türkiye merkezi ya Türkiye ya da Azerbaycan'da olan böylesi bir örgütü kurma potansiyeline sahiptir. Örgütün ilk fonu 20 milyon dolar olabilir. Türkiye, Azerbaycan, Kazakistan ve Türkmenistan rahatlıkla ülke başına 4 milyon dolar, Özbekistan ve Kırgızistan da 2'ser milyon dolar verebilirler. Bunlar elbete sadece tahminler, rakamlar düşüncenin ileriki aşamalarında hükümetlere de bağlı olarak daha da artabilir. Özel sektör de Örgüte fonlar ayırabilir dolayısıyla da erişim alanı daha da genişler.

Türk Dünyası Örgütü, Türk dünyasının çıkarlarını artırmak amacıyla siyasi, ekonomik, kültürel, bilimsel ve sosyal programlara yardımcı olabilir. Ekonomik İşbirliği Örgütü (ECO), Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi, Türk Dili Konuşan Ülkeler Parlamenter Asamblesi (TURKPA) ve Türk Dili Konuşan Ülkeler Kültür Bakanları Daimi Konseyi (TURKSOY) çerçevesinde alınan kararları destekleyen bir Örgüt olarak görülebilir.

TWF ayrıca tüm dünyada, Türk dili, tarihi ve kültürünü de destekleyebilir. Ayrıca, kurucu üye devletler için bir araştırma forumu olarak görülebilir ve onların politika kararlarını koordine etmek, herkesi ilgilendiren konular üzerinde tartışmak ve ihtiyaç olduğunda etkili biçimde davranış sergilemek için de çalışabilir.

Kendi kültür, dil ve Türk kökenlerini teşvik etmek için fonlara ihtiyaç duyan yüzlerce Sendika, sivil toplum kuruluşu, medya birimi, dergi, web sitesi, kurum ve diğer profesyonel birlikler vardır.

Kırım bizim için bir dersti. Türk ülkeleri ya Kırımlı Tatarları destekleyebilir ya da haklarını savunmak için finansal destek sunabilir.

İsteyen sorumluluğu paylaşabilir. Ancak, TWF bu tip bir desteği sunabilirdi ve sorumluluk da devletler arasında paylaştırılırdı.

Bunu yapabilmek için, Türk Dünyası Sendika Zirvesinin Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Türkmenistan, Özbekistan ve Türkiye hükümetlerine ve başkanlarına Türk Dünyası Sendika Zirvesi adına bir beyan ve bildiri hazırlaması ve bunu bu ülkelere göndermesi tavsiye edilir. Bir sonuca varmak için bu konu üzerinde sürekli bir lobi faaliyeti yapılması gereklidir.

*Bakü merkezli 'Bölgesel' Uluslararası Analiz Merkezi (RIAC) Başkanı
Tel: (+994 55) 210 2520
E-mail: razi.nur@rbam.org
Web: www.rbam.org